

Asia: OM 15/41/2016

Mietintö ”Tiedustelutoiminnan valvonta”

Lausunnonantajan lausunto

Lausuntonne mietinnöstä ”Tiedustelutoiminnan valvonta”

Oikeusministeriön lausuntopyyntö 21.4.2017 mietinnöstä ”Tiedustelutoiminnan valvonta”

Keskusrikospoliisin lausunto

Taustaa

Oikeusministeriö asetti 17.10.2016 työryhmän, jonka tehtävänä oli valmistella parlamentaarisen seurantaryhmän ohjauksessa tarpeellinen lainsäädäntö siviili- ja sotilasviranomaisten tiedustelutoiminnan valvonnan järjestämiseksi. Valvontajärjestelmän tuli muodostua sekä parlamentaarisesta valvonnasta että laillisuusvalvonnasta vastaavasta viranomaisesta.

Työryhmä ehdottaa tiedustelutoiminnan valvonnasta annettavan lain säätämistä. Tiedustelutoiminnan laillisuusvalvonnasta huolehtisi uusi viran-omainen, tiedusteluvaltuutettu. Tiedusteluvaltuutettu toimisi tietosuojavaltuutetun toimiston yhteydessä ja olisi toiminnassaan itsenäinen ja riippumaton. Valtuutetun tehtävänä olisi valvoa tiedustelumenetelmien käytön lainmukaisuutta sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista tiedustelutoiminnassa. Tiedusteluvaltuutetulla olisi vahva asema ja tehokkaat toimivaltuudet laillisuusvalvonnassa. Lisäksi laissa huolehdittaisiin yksilön oikeusaseman turvaamisesta tiedustelutoiminnan laillisuusvalvonnassa.

Lausunto

Keskusrikospoliisi pitää tiedustelulainsäädännön kehittämistä tärkeänä. Tiedustelutiedon merkitys on korostunut erityisesti viime vuosina toimintaympäristössä tapahtuneiden voimakkaiden muutosten ja yhteiskuntarauhaa koskeneiden epävarmuustekijöiden lisääntymisen myötä. Tiedustelua koskevaa lainsäädäntöä on nykyisin verrattain vähän, joten siviili- ja sotilastiedustelusta säädettäessä on luontevaa ja tarpeellista säätää myös toimintaa koskevasta laillisuusvalvonnasta.

Tiedustelutoiminnan valvonnasta annettavaa lakia sovellettaisiin siviili- ja sotilastiedustelun valvontaan. Siviilitiedustelulla tarkoitettaisiin mm. uuden poliisilain 5 a luvun 1 §:n 2 momentin mukaisesti suojelupoliisin suorittamaan tiedonhankintaa kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi ja ylimmän valtion johdon päätöksenteon tukemiseksi. Edellä mainittu poliisilain 5 a luku on siis uusi ja se ehdotetaan säädettäväksi siviilitiedustelulain säätämisen yhteydessä.

Tiedustelutiedot ovat usein ensimmäiset viitteet jostain rikollisesta toiminnasta. Näin ollen tietojen oikeellisuus ja täydellisyys voivat vaihdella hyvinkin paljon. Vihjeet esimerkiksi vakavan rikoksen suunnittelusta voivat olla epätasällisia tai kokonaan virheellisiä, ja tiedon virheellisyys voi ilmetä vasta paljon myöhemmin. Usein kyse on vakavaa rikosta koskevasta vihjeestä ilman tietoa siitä, kuka rikoksen aikoo tehdä. Viranomaisilla on kuitenkin toimimisvelvollisuus jo varsin vähäisenkin tiedon tai vihjeen perusteella.

Keskusrikospoliisi pitää työryhmän mietintöä kattavana ja hyvin laadittuna. Keskusrikospoliisi kiinnittää kuitenkin oikeusministeriön huomiota seuraaviin ehdotettuihin lainkohtiin:

Nimittäminen ja kelpoisuusvaatimukset (16 §) ja Henkilöstö (29 §)

On tärkeää huomata, että tiedusteluvaltuutetulla tulee tehtävänä myötä olemaan hallussaan merkittävä määrä hyvin arkaluontoista ja salassa pidettävää tietoa. Uhkakuvana on tällöin se, että kyseisestä virkamiehestä voi joidenkin tahojen näkökulmasta tulla erityisen kiinnostava kohde. Kiinnostus voi ilmentyä esimerkiksi uhkana tai kiristysyrityksenä.

Edellä kerrottu asettaa tiedusteluvaltuutetulle myös erityisen vaatimuksen nuhteettomuudesta. Tiedusteluvaltuutettu / toimistossa työskentelevät pääsevät ehdotuksen mukaan halutessaan käsiksi erittäin arkaluonteiseen tiedustelutietoon, joten kaikilta toimistossa työskenteleviltä henkilöiltä tulee edellyttää vastaavaa nuhteettomuutta kuin itse valtuutetulta. Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan myös tiedusteluvaltuutetun toimistossa työskentelevät tulee saattaa laajan turvallisuusselvityksen piiriin, kuten 16 §:n perusteluissa on todettu tiedusteluvaltuutetusta.

Työryhmän mietinnössä huomio kiinnittyy tiedusteluvaltuutetun mahdollisuuteen ja oikeuteen keskeyttää tiedustelumenetelmän käyttö välittömästi. Tämä tiedusteluvaltuutetulle ehdotettu

poikkeuksellisen vahva päätöksen-tekovalta huomioiden tiedusteluvaltuutetulle joudutaan asettamaan erittäin korkeat vaatimukset niin asiantuntemuksen kuin henkilön luotettavuuden osalta. Keskusrikospoliisi korostaa, että tiedustelutyössä sovellettavan lainsäädännön ja sen perusteella tehtävien toimenpiteitten lainmukaisuuden arviointi edellyttää arvioijalta laajaa, syvää ja monipuolista lainsäädännön ja tiedustelutoiminnan asiantuntijuutta.

Tiedustelumenetelmän käytön keskeyttäminen tai lopettaminen (24 §):

Kyseiset toimivaltuudet olisi tarkoitettu tilanteisiin, joissa on kysymys olennaisesti lainvastaisesta menettelystä. Perusteluissa korostetaan, aivan oikein, että ehdotetut keskeyttämis- ja pysäyttämistoimivaltuudet olisivat viimesijainen laillisuusvalvonnan keino, ja ne tulisivat lähtökohtaisesti käytettäväksi vain harvoin. Toimivallan käytön rajaukset eivät kuitenkaan ilmene aivan selkeästi itse lainkohdasta, joten Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan pykälää tulisi tässä suhteessa täsmentää.

Keskusrikospoliisi kiinnittää oikeusministeriön huomiota myös siihen, ettei lainkohdan perusteluissa ole lainkaan huomioitu, mitä mahdollisia vaikutuksia välittömällä keskeyttämisellä on saman tiedustelukokonaisuuden muihin toimenpiteisiin, kuten mukana olevien henkilöiden paljastumisriskiin ja työturvallisuuteen. Kyseessä saattaa olla hyvin laaja operaatio, jonka välitön keskeyttäminen voi käytännössä olla lähes mahdotonta ja voi huonoimmassa tapauksessa aiheuttaa hengen ja terveyden vaaran tiedusteluoperaatiossa toimivalle henkilölle. Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan välitöntä keskeyttämistä turvallisempi vaihtoehto olisi sitoa keskeyttäminen määräaikaan, johon mennessä toimenpiteen tulisi olla keskeytetty.

Saman lainkohdan 1 momentin mukaan valvottavaa ei tarvitsisi kuulla ennen keskeyttämis- tai lopettamispäätöksen antamista. Keskusrikospoliisi esittää lainkohtaa täydennettäväksi siten, että ennen valtuutetun tekemää keskeyttämis- tai lopetuspäätöstä valvottavaa/viranomaista tulee kuulla. Näin menetellen on mahdollista välttää edellä kuvatut ongelmat.

Keskusrikospoliisin päällikkö

Poliisineuvos

Robin Lardot

Poliisilakimies

Tommi Reen

Reen Tommi
Keskusrikospoliisi